

Bespreking van: *Method and appraisal in economics* (ed. by Spiro J. Latsis), Londen, Cambridge University Press 1976, 230 blz., £ 7.50.

In 1974 werd er in Nafplion (Griekenland) een colloquium georganiseerd over research programma's in de fysica en de economie, op initiatief van Imre Lakatos, de geestelijke vader van de wetenschapsfilosofische conceptie die aan het colloquium ten grondslag lag. Het resultaat van de fysica-sectie werd besproken in het eerste nummer van *Kennis en methode*, hier wordt aandacht besteed aan het boek dat tot stand kwam naar aanleiding van de economie-sectie.

De directe aanleiding om Lakatos' methodologie niet alleen op de fysica, maar ook en juist op de economische wetenschap uit te proberen was de door vele filosofen gehuldigde opvatting dat van alle sociale wetenschappen de economie nog de meest wetenschappelijke, de meest 'gedisciplineerde' is. Hoe waar dit in sommige opzichten ook moge zijn (vooral in het zelfbeeld van vele economen), de uitdaging lag voor de deelnemende economen (theoretische economen en historici van het economisch denken) in een ander vlak. In de woorden van Axel Leijonhufvud 'the most interesting question (is:) could these new theories (Lakatos, Kuhn, hwb) be used to structure an account of the history of economics that would give it a more readily intelligible, more instructive pattern? (blz. 66). Met andere woorden, het aantrekkelijke van de onderneming was het perspectief van het 'methodologiseren' van de geschiedenis van het economisch denken. Was dat inderdaad een nieuw perspectief in de economische wetenschap? Ja en nee.

In zeker opzicht was dit perspectief niet nieuw. De methodologie van de economie is zo oud als het vak zelf en getuigt van een voortdurende behoefte aan zelf-reflectie zoals ook in de sociologie het geval is. Deze traditie heeft als grondmotieven de opvattingen die J. S. Mill neerlegde in zijn 'On the definition of political economy; and on the method of investigation proper to it', benevens de denkbeelden van de (Duitse) historische school in de economie. Op beide stelsels zijn later modificaties aangebracht, zijn tussenposities geformuleerd en wijzigingen aangebracht die nieuwe ontwikkelingen in de economische wetenschap verdisconteerden. Hiertoe zijn bij voorbeeld het werk van J. N. Keynes (de vader van de grote econoom) en

W. Eucken te rekenen. De laatste vijftig jaar heeft de methodologie der economie aansluiting gezocht bij de herlevende, moderne wetenschapsleer, hetgeen geleid heeft tot Popperianen, positivisten en instrumentalisten onder de economen. Niet alleen debatteerden (en debatteren) zij over de cognitieve status van economische begrippen en theorieën, over toetsing en toepassing van economische kennis, maar ook hielden zij beschouwingen over verleden, heden en toekomst van het vak, kortom de historische dimensie van het vak wordt in de beschouwingen betrokken. Zo stond het voor Mark Blaug vast dat 'economists have always regarded the core of their subject as 'science', in the modern sense of the word: the goal was to produce accurate and interesting predictions, that were, in principle at least, capable of being empirically falsified'. (Mark Blaug, *Economic theory in retrospect*, Londen, 1968,<sup>2</sup> blz. 666.) Er zijn meer voorbeelden te geven om te laten zien dat het methodologische perspectief in de geschiedenis van het vak niet nieuw is.

In andere opzichten echter is dit perspectief wel nieuw. Methodologisch geïnspireerde theorieën over de ontwikkeling van het vak — naar het voorbeeld van Dijksterhuis' *De mechanisering van het wereldbeeld* — ontbreken in de economie. En juist dit gemis is men de laatste jaren steeds sterker gaan voelen, nu men ter beslechting van vrij fundamentele conflicten in de economie in toenemende mate een beroep tracht te doen op de 'ware aard' van de economische wetenschap. Het hoeft ook geen verwondering te wekken dat de bijdragen tot de hier te bespreken bundel in deze fundamentele conflicten in de economie juist hun inhoudelijke aanleiding vinden. Achtereenvolgens zullen we ze hier kort aanstippen, en wel het realisme-debat, de Keynes-exegese, en de neo-Keynesiaanse theorie.

Spiro Latsis van de London School of Economics gebruikt Lakatos' methodologie van de wetenschappelijke research programma's als een nieuwe ingang tot het oude realisme-debat. Dit debat draait om de vraag of en in hoeverre de zgn. fundamentele postulaten van de (micro-) economie geacht kunnen worden met de feiten overeen te stemmen. Men kan zich de kern van de micro-economie (ook wel neo-klassieke theorie genaamd) voorstellen als een axiomatisch-deductieve theorie met als centraal postulaat de stelling dat economische actoren hun nut maximeren en voorts stellingen over nutsfuncties, kostencurves e.d. Deze theorie vindt men veelal in de tekstboeken micro-economie. Critici van het kaliber van de Duitse econoom-filosoof Hans Albert hebben betoogd dat deze postulaten tautologisch zijn en derhalve onwetenschappelijk. Anderen toonden met empirisch materiaal aan dat ze in specifieke gevallen onjuist zijn. Tegen deze beide vormen van kritiek is ingebracht dat economen nu eenmaal, evenals andere wetenschappers, zekere uitgangspunten nodig hebben, en dat de bruikbaarheid en niet de juistheid ervan doorslaggevend moet worden geacht. Dit laatste stand-

punt is onder andere verdedigd door Milton Friedman. De micro-economie is zijns inziens bruikbaar omdat deze de mogelijkheid biedt tot het afleiden van voorspellingen die getoetst kunnen worden aan de hand van empirische observaties. Latsis nu heeft het standpunt van de critici nieuw leven trachten in te blazen door te verdedigen dat de micro-economie uitgediend is, dat haar leven als research programma is uitgediend en dat er een ander, meer aantrekkelijk programma voor in de plaats moet komen. Hij geeft toe dat voor economie enigerlei verzameling fundamentele postulaten noodzakelijk is (in Lakatos' terminologie de *hard core*) en dat derhalve de niet-falsifieerbaarheid van de postulaten der micro-economie geen doorslaggevend bezwaar is. Wel moet zo'n economische hard core de grondslag vormen van een vruchtbaar research programma. Het moet met andere woorden de mogelijkheid geven om voortdurend nieuwe terreinen van onderzoek te subsumeren, om tegenslagen op creatieve wijze in verdere vooruitgang om te zetten. Op deze vraag of de micro-economie wel zo'n *progressief research programma* is, tracht Latsis in zijn bijdrage een antwoord te geven. Het antwoord is negatief, zoals dat ook al in zijn artikel in de *British Journal for the Philosophy of Science* (1972) het geval was. Dit negatieve antwoord baseert hij op de, zijns inziens onoplosbare, moeilijkheden waarvoor de zogenaamde theorie van de monopolistische concurrentie is komen te staan. Juist deze theorie acht hij de test-case voor de micro-economie, omdat daarin de uitbreidbaarheid van de micro-economie ten principale ter discussie staat. Het blijkt zijns inziens dat het niet mogelijk is met een theorie die nuts-maximering als centraal postulaat bevat, interactie tussen actoren te verklaren. Elders heeft Latsis voor een alternatief programma gepleit, evenals in het nu te behandelen artikel gebeurt.

De Amerikaan Herbert A. Simon verzet zich op soortgelijke gronden als Latsis tegen de micro-economie, en wel tegen de veronderstelling van wat hij noemt *substantial rationality* welke aan de micro-economie ten grondslag ligt. Deze veronderstelling, dat economische actoren het alternatief kiezen dat hun nut maximeert, is zijns inziens te stringent. Actoren handelen veel meer gediversificeerd: hun gedrag zou beter met behulp van het begrip *procedurele rationaliteit* zijn te beschrijven, zij maken gebruik van (veelal institutioneel bepaalde) procedures bij het bepalen van hun gedragslijn. Hier opent zich het perspectief van een op de leest van de organisatieleer geschoeid research programma ter vervanging van het klassieke program.

Hiertegen in laat de Engelse historicus van de economie A. W. Coats evenwel zien dat talloze pogingen overeenkomstig het voorstel van Simon tussen 1880 en 1930 schipbreuk hebben geleden. Auteurs als Veblen hebben weliswaar uitvoerig hun bezwaren geuit en gedeeltelijke alternatieven ontwikkeld, in de eigenlijke economie heeft dat nauwelijks weerslag gehad. En inderdaad

zou deze zeer gedegen bijdrage een ieder die de micro-economie door iets nieuws wil vervangen met grote scepsis moeten vervullen. Het is moeilijk in te schatten waar in deze kwestie het gelijk ligt.

Latsis en Simon hebben ontegenzeggelijk gelijk met hun mening dat naar de letter van de micro-economie de diverse wijzen waarop concrete actoren in hun eigen omgeving tot beslissing komen door deze economie in principe niet te analyseren is. Of echter dezelfde ontoereikendheid kleeft aan de verschillende pogingen van hedendaagse economen om met behulp van informatica, besliskunde e.d. specifieke vraagstukken binnen het micro-economische perspectief te brengen is een open vraag. In elk geval in deze bundel blijft dat onbesproken.

Een andere aanvalsstrategie ten aanzien van het bolwerk van de standaard-economie is wat de Engelse historicus/econoom Mark Blaug heeft genoemd het *methodologisch essentialisme*. Deze benadering die sterk gelieerd is aan de Cambridge-school van Joan Robinson en tevens een vorm van marxistische economie heeft opgeleverd, staat een grote mate van theoretische zuiverheid voor. In de woorden van Edward Nell: 'we must examine the definitions and assumptions of our model for their realism, and for the extent to which they incorporate the essentials. If they are realistic, the working of the model should mirror that of the economic system in a relatively simple and abstract form' (Economics: the revival of political economy, blz. 94, in R. Blackburn (ed.), *Ideology in Social Science*, 1972).

Nell eist met andere woorden een isomorfie van de causale structuur van de werkelijkheid en de logische structuur van de theorie. Inhoudelijk gaat het hierbij om macro-economie en theorie van de economische politiek. De verhouding van kapitaal en arbeid, de betalingstheorie (loonvorming, interest-theorie) en de instrumenten van de economische politiek staan hier ter discussie. Hiermee leveren Nell c.s. kritiek op het *micro-economische element* in de economische theorie.

Discussie is er daarnaast over de beste aanpak van de *macro-economie*. Enerzijds zijn er de neo-Keynesianen, die in een al enigermate gevestigde traditie werken. Anderzijds is er de oppositie, verdedigers van de instrumentalistische benadering van macro-economen zoals de al genoemde Milton Friedman, voor wie het methodologisch essentialisme larienkoek is: theorieën zijn voor hem slechts 'voorspelmachines', mathematische formules. Ook in deze discussie wordt de geschiedenis en tevens de methodologie der economie te hulp geroepen, door de erfenis van de vader van de macro-economie en economische politiek, J. M. Keynes, opnieuw te onderzoeken en de erfgenamen in dat licht kritisch te bekijken.

In de common-sense historiografie der economie bestond het vak in het begin van de dertiger jaren uit micro-economische analyses waarin het gedrag

van individuele producenten en consumenten centraal stond. Dit is de zgn. neo-klassieke economie, ter onderscheiding van de klassieke economie (Adam Smith, J. S. Mill en vele anderen), het prefix neo duidt op de vernieuwing als gevolg van het marginalisme dat rond 1870 werd geïntroduceerd. Ten tijde van de crisis bleken deze analyse geen soelaas te bieden. Keynes zocht daarvoor een verklaring in zijn *The General Theory of Employment, Interest and Money* van 1936, vond deze in het onvolledig werken van de markt (de lonen zijn rigide in neerwaartse richting; door de werkloosheid neemt de effectieve vraag af), en propageerde wat sindsdien als Keynesiaanse politiek bekend is geworden: stimulering van de economie door als overheid vraag te creëren. De storm die Keynes met zijn nieuwe theorie veroorzaakte, is inmiddels op een enkele rimpeling na bedaard. We hebben nu te maken met de neo-Keynesiaanse theorie, een combinatie van Keynesese en micro-economische (neo-klassieke) theorie. Centraal in deze theorie staat de income-expenditure relatie, waarmee consumptieve vraag en investeringsbehoefte gekoppeld zijn.

Wanneer Milton Friedman zich nu afzet tegen de standaard-economie dan doelt hij op de neo-Keynesiaanse theorie. Daardoor wordt ook begrijpelijk dat ter wille van het debat de oorsprong van het neo-Keynesiaanse denken opnieuw onderzocht wordt. In deze bundel zijn daaraan twee artikelen gewijd. De LSE-econoom Mark Blaug behandelt Keynes in het kader van een vergelijking van de theorieën van Kuhn en Lakatos. Axel Leijonhufvud — de befaamde Keynes-interpretator uit Berkely — zet zijn opvattingen over in het Lakatos-kader. Duidelijk staat het motief voorop met behulp van methodologische argumenten, inhoudelijke vraagstukken op te lossen. De conclusies zijn evenwel diametraal verschillend. Zonder in details te treden kan Blaugs visie als volgt worden samengevat: Keynes heeft met zijn *General Theory* het bestaande, neo-klassieke onderzoeksprogramma tijdelijk afgestopt, gedeeltelijk vernieuwd. Na hem echter hebben de neo-Keynesianen met succes de Keynesiaanse en neo-klassieke theorie verenigd en zijn bezig dat geheel als zeer succesvol onderzoeksprogramma voort te zetten. Leijonhufvud daarentegen meent dat de neo-Keynesiaanse theorie een on-Keynesese theorie is die juist niet de belangrijke elementen van Keynes' theorie heeft opgenomen. Er bestaan zijns inziens twee verschillende en concurrerende onderzoeksprogramma's: dat van Keynes en dat van de neo-Keynesianen. In dezen sluit Leijonhufvud met zijn Keynes-interpretatie zeer wel aan bij het methodologisch essentialisme van Nell c.s., hier versterkt door het gezag van Lakatos' methodologie der wetenschappelijke onderzoeksprogramma's.

We zullen deze overigens ook voor vakmensen uitermate ingewikkelde materie hier verder laten rusten. Het is voldoende te constateren dat onder

economen de wens naar een methodologisch relevant verleden sterk leeft. Maar het is ook duidelijk dat over dat verleden weinig overeenstemming te verwachten is. Constateerden we dat het debat omtrent economische rationaliteit tussen Latsis/Simon en Coats onbeslist (geëindigd) is, dat geldt evenzeer voor de Lakatosiaanse her-interpretatie van het macro-economisch verleden. Dit verleidt ons tot enkele methodologische conclusies.

De theorie van Lakatos is bedoeld om de 'internal history' van wetenschappen te schrijven, zodanig dat de 'external history' voor de on-logische momenten gemist kan worden. Daartoe introduceerde hij immers zijn modificaties op Poppers falsificationisme. De leidende gedachte bij zo'n internal history is dat er op een of andere wijze een synopsis van stand en ontwikkeling van wetenschappen mogelijk is, die de methodo-logische elementen isoleert. De minimale eenheid daarbij is 'theorie': voor elke theorie ten hoogste één synopsis, bij voorkeur één synopsis per vak.

Deze doelstelling lijkt in de economie kennelijk onhaalbaar. Zelfs voor redelijk isoleerbare theorieën blijkt het mogelijk alternatieve interpretaties te verdedigen. Zo men wat betreft de methodologie lering uit deze Latsis-bundel wil trekken zou dat kunnen zijn dat de pretentie van methodologen dat zij synopsen, identiek aan de internal history van (sub)disciplines kunnen invoeren, hiermee doorgeprikt is. Vooralsnog lijkt het beter over methodologische *modellen* van wetenschapsgeschiedenis te spreken, in het midden latend of zulke modellen andere soorten wetenschapsgeschiedenis overbodig maken.

Dat niet alle wetenschapsgeschiedenis methodologisch van aard is, lijkt mij buiten kijf. Dat sommige episodes eruit dat wel zijn, is ook evident. De bijdrage van Neil de Marchi (Duke University) over zo'n episode (de Leontief-paradox in de leer van de internationale handel) is daarvan een voortreffelijk bewijs. Deze laat zien hoe methodologische begrippen (i.c. die van Lakatos) bestaande inconsistenties in de geschiedenis van de economie kunnen oplossen en draagt daarmee aan bij 'de waarheid' *over* maar ook *in* de economie.

C. F. van Parreren (1920) is hoogleraar in de psychologische functieleer aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. Hij interesseert zich vooral voor de cognitieve aspecten van het menselijke gedrag. Bovendien is hij specialist op het gebied van de Russische psychologie. Zijn bekendste boeken zijn: *Psychologie van het leren* (2 dln.), *Leren op school* en (samen met J. A. M. Carpay) *Sovjetpsychologen aan het woord*. Adres: Psychologisch Laboratorium, Rijksuniversiteit Utrecht, Varkensmarkt 2, Utrecht.

Peter Kloos (1936) studeerde sociografie en culturele antropologie aan de Universiteit van Amsterdam, waar hij in 1971 promoveerde op het proefschrift *The Maroni River Caribs of Surinam* (Assen: Van Gorcum). Hij verrichtte veldwerk in Drente, Oostelijk Flevoland en tweemaal in Suriname. Sinds 1974 is hij als wetenschappelijk hoofdmedewerker verbonden aan de Rijksuniversiteit te Leiden, subfaculteit CA/SNWV. Adres: Damloperwerf 1, Leiden.

Leo Fretz (1936) studeerde filosofie en Duitse taal- en letterkunde. Hij is nu hoofdmedewerker aan de vakgroep Wijsbegeerte van de Onderafdeling der Wijsbegeerte en der Maatschappijwetenschappen van de Technische Hogeschool Delft. Hij bereidt een dissertatie voor over 'Het individualiteitsconcept in Sartres filosofie'. Hij werkt tevens aan een boek over ethiek. Adres: Diamantweg 9, Amersfoort.

Ed Vermeulen is wetenschappelijk hoofdmedewerker, verbonden aan de faculteit van sociale wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam. Hij doceert daar theoretische geschiedenis. Publikaties: *Fruin over de wetenschap der geschiedenis* (1956); *Huizinga over de wetenschap der geschiedenis* (1956); *Historisch? Twee opstellen over de aard van de geschiedkennis* (1972); artikelen in *De nieuwe stem*, *Spiegel Historiael*, *Saeculum*, *Jahrbuch für Universalgeschichte*, *Tijdschrift voor filosofie*, *Algemeen Nederlands tijdschrift voor wijsbegeerte en psychologie*. Adres: Kemperbergerweg 7, Arnhem.

Robert A. Roe (1944) is als wetenschappelijk hoofdmedewerker verbonden aan de vakgroep arbeids- en organisatiepsychologie van de Universiteit van Amsterdam. Hij promoveerde in 1975 op het proefschrift *Links en rechts in een empirisch perspectief: een onderzoek naar de dimensionaliteit van politieke attitudes onder studenten*. Adres: Psychologisch Laboratorium, Weesperplein 8, Amsterdam.

J. Bijl (1906) is oud-lector pedagogiek en didactiek van het basisonderwijs. Adres: Parklaan 84, Bilthoven.

M. J. Langeveld (1905) is oud-hoogleraar pedagogiek, ontwikkelingspsychologie en didactiek aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. Adres: Prins Hendriklaan 6, Bilthoven.

*Theo Kuipers* studeerde filosofie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij is nu als medewerker voor wetenschapsfilosofie verbonden aan het Filosofisch Instituut van de Rijksuniversiteit in Groningen. Adres: Filosofisch Instituut, Kraneweg 74, Groningen.

*H. W. Blom* is werkzaam als wetenschappelijk medewerker kennis- en wetenschapsleer aan de Centrale Interfaculteit van de Erasmus Universiteit. Hij bereidt een proefschrift voor over de methoden-historische achtergronden van de 17e/18e eeuwse politieke economie. Adres: Centrale Interfaculteit, Erasmus Universiteit, Postbus 1738, Rotterdam.

*G.H.Jansen*

---

# *De eeuwige kroeg*

---

## *Hoofdstukken uit de geschiedenis van het openbaar lokaal*

Een herdruk van het inmiddels illustere werk van de Utrechtse socioloog Jansen. Het boek verhaalt over de komst van de eerste herbergen en volgt de ontwikkeling tot over de drempel van de Nieuwe geschiedenis, via Abraham en Lot, Pompeï en Parijs, gasten, pelgrims, kooplieden, studenten en vreemdelingen. Het Londense koffiehuis wordt vergeleken met de koffiehuizen van Parijs en Rome, van Amsterdam en Utrecht, van Praag en Wenen. Veel komt ter sprake: de espresso, het biljart, de leestafel, de Engelse thee en al die andere ingrediënten die overal in Europa de waard en zijn gasten hebben verbonden. Dat merkwaardige openbare lokaal blijft opduiken in de verhalen die van grote sociale, politieke, economische en culturele keerpunten verteld worden.

**G. H. Jansen** is als wetenschappelijk hoofdmedewerker verbonden aan de Rijksuniversiteit in Utrecht.

404 blz 15,5x24 cm f 41,—

16 pagina's illustraties

Uitgeverij Boom, postbus 58, Meppel

Ook verkrijgbaar in de boekhandel.

*Boom*